

Hälso- och sjukvårdsnämndens återkoppling på Planeringsförutsättningar inför 2025

HSN. 745-2024

Rapport för återkoppling på planeringsförutsättningar

Stora delar av verksamheterna inom nämndens område har under de senaste åren och fortsatt under 2024 ett ansträngt läge med personalbrist, och som följd av det, en negativ påverkan på vårdplatser och tillgänglighet.

Den demografiska utvecklingen i region Västerbotten påverkar behovet av hälso- och sjukvård. Västerbotten är det län som ökar mest i befolkning, 0,6 procent mellan åren 2021 och 2023. Ökningen är störst i länets kustområde, i de kustnära städerna och kan kopplas till Universitet och utbildningar samt till större industrisatsningar. Samtidigt visar statistik att befolkningen blir äldre, statistik visar att antalet äldre (65 år och äldre) har ökat med närmare 30 procent sedan millennieskiftet. Detta sammantaget gör att behovet av vård ökar men skiftar inom regionen utifrån demografi.

Bristen på vårdplatser inneburit en beläggingsgrad över 100% i genomsnitt och en hög andel utlokaliserade patienter vilket bland annat påverkat patientsäkerhet, arbetsmiljö. I förlängningen påverkas även ekonomin då regionen inte kan ta emot utomlänspatienter och behöver skicka egna patienter till annan vårdgivare.

Förseningen av vårdinformationssystemet COSMIC har inneburit att medarbetare tillfälligt återgått till ordinarie verksamhet. Tid som verksamheterna lagt ner på utbildningsinsatser kan till viss del behöva upprepas.

Ny tillämpning av arbetstidslagen liksom vårens händelser kring vårdförbundets blockad och strejk har påverkat all verksamhet. Situationen har också påverkat sommarplaneringen negativt och inneburit merarbete.

Efter april månad 2024 uppgår den negativa avvikelserna mot budget till 343 miljoner kronor. Det innebär en ökad nettokostnad med 9,7 procent jämfört med motsvarande period 2023.

Hälso- och sjukvårdsnämnden beskrev i sin tertiärrapport per april att nämnden inte kommer att klara uppdraget inom angivna ramar, vilket nämnden delgav regionfullmäktige

Nämndens bidrag till fullmäktiges mål

Mål 1 Trygga uppväxtvillkor

Strukturen med barnrättsombud som central resurs i arbetet med insatser för att stärka barnets rättigheter är nu väl utvecklat. Inget specifikt delmål finns föreslaget i nämndens plan men införandet av att bedöma att barnets rätt tas tillvara finns som aktivitet i nämndens tillsynsplan gällande införande av en sådan bedömning i nämndens beslutsunderlag.

Barn och unga ska kunna växa upp i en trygg miljö fri från våld, därför är det av största vikt att medarbetarnas kunskap fortsatt stärks om riktlinjer och rutiner kring våld i nära relationer.

Nämnden ska också fortsatt aktivt arbeta med utvecklingsarbete avseende barn och unga

tillsammans med kommunerna.

Nämnden ska fortsatt verka för att utveckla samarbetet mellan primärvården och Barn- och ungdomspsykiatri för att svara upp mot det ökade söktrycket och vid behov erbjuda vård och behandling på rätt nivå. Nämndens ambition är att barn och unga ska få stöd och behandling i ett så tidigt skede som möjligt.

Ett utvecklingsarbete med att ge barn och unga med psykisk ohälsa samtidig vård på två nivåer pågår.

Viktigt är också att förstärka arbete kring barns fysiska hälsa, bla genom uppsökande verksamhet under de tidiga barnåren.

Mål 2 Goda levnadsvillkor

Nämnden kommer fortsatt utveckla samverkan med kommunerna för att möta patienters och invånarnas behov i gemensam färdplan mot nära vård.

Hälsofrämjande och förebyggande arbete prioriteras fortsatt högt för alla åldersgrupper. Arbete behöver ske i nära samverkan med beställaren av primärvård.

Arbetet med Västerbottens Hälsoundersökningar (VHU) är ett viktigt arbete som ska fortsätta. Nämnden skall också verka för att öka användandet av levnadsvaneundersökningar med möjlighet till ett individuellt anpassat levnadsvanestöd.

En viktig del för nämnden är att fortsätta arbetet med att uppmärksamma våldsutsatthet och erbjuda adekvat stöd till alla åldersgrupper.

Vidare ska nämnden förbättra den egna verksamhetens förmåga till civil beredskap. En tydlig styrning ska ges till aktuella verksamheter att upprätta kontinuitetsplaner.

Mål 3 Ett attraktivt och hållbart Västerbotten

Nämnden ska inom sitt område utveckla kunskap om rasism i vården genom riktad utbildning till chefer och staber. Nämndens ambition är att alla medarbetare under kommande år skall genomföra motsvarande utbildning.

Den nyligt framarbetade strategin för folkhälsa och funktionsrätt kommer att ge viktig vägledning och riktning i det fortsatta arbetet för att uppfylla fullmäktiges målsättningar.

Mål 4 Tillgänglig vård med god kvalitet och kontinuitet

Nämnden arbetar fortsatt mot målet att en fast vårdkontakt med ansvar för samordning och sammanhållen individuell planering ska erbjudas patienter som behöver detta. Nämnden sätter fortsatt stort fokus på att på olika sätt öka tillgänglighet till vård. Ambitionen är att minska köerna och i större utsträckning uppfylla vårdgarantin.

Arbetet med digitala användarvänliga tjänster ska fortsatt utvecklas och förbättras. Nämndens ambition inom ramen för delmålet är att delaktighet för alla ska vara en ledstjärna där utvecklingsarbetet av användarvänliga tjänster innefattar samverkan med våra invånare. Ett mer personcentrerat arbetssätt innebär att patienten görs delaktig i sin vård.

Mål 5 Goda arbetsplatser och attraktiva arbetsgivare

Nämnden kommer fortsatt betona vikten av att de aktiviteter som beskrivs i den beslutade kompetensförsörjningsstrategin genomförs. Fokus kommer att ligga på arbete med chefers förutsättningar att leda, möjliggöra kompetensutveckling för alla medarbetare och främja deras möjlighet till inflytande och delaktighet.

Det påbörjade arbetet med att minska beroendet av hyrpersonal är ett viktigt arbete som fortsatt hanteras genom den nationella överenskommelsen och fullmäktiges uppdrag.

Mål 6 En hållbar miljö- och klimatregion

Hälso- och sjukvårdsnämndens bidrag till regionens arbete med att arbeta för en hållbar miljö- och klimatregion är viktigt och omfattande.

Inom nämndens område ska en inventering avseende användande av förbrukningsmaterial, i syfte att kunna välja mer klimatvänliga alternativ och arbetssätt, genomföras.

Mål 7 Stärk forskning, utbildning och innovation

Klinisk forskning och innovation är förutsättningar för framtidens vård varför gynnsamma forskningsmiljöer behöver utvecklas. Hälso- och sjukvårdsnämnden ska stärka aktivt arbete med kliniska studier och genomföra en kartläggning för att identifiera profilområden inom regionens forskning.

Den nyligt beslutade universitetssjukvårdsstrategin ska beaktas och ge vägledning och riktning.

Nämndens planerade verksamhetsförändringar

Inledning

För att optimera vårdens resurser ur ett värdeskapande perspektiv ska former för kloka kliniska val utvecklas. Arbete med att effektivisera komplexa vårdflöden ska fortsätta vara i fokus.

I syfte att upprätthålla och utveckla universitetssjukhusets status finns ett stort behov av att tillskapa goda forskningsmiljöer och ligga i framkant gällande klinisk forskning. Nyligen framtagna universitetssjukvårdsstrategi ska ge vägledning och riktning i arbetet framåt.

För att lyckas med framtidens vård är en god samverkan med såväl Umeå universitet som länets kommuner samt civilsamhället avgörande.

Närsjukvård

För att nå en högre grad av personcentrerad vård behöver digitala kontakter och digitala vårdbesök utvecklas vidare och verksamheterna behöver öka användningen av de tekniska lösningarna för att utveckla nya och effektiva arbetssätt.

För att styra patienter till rätt vårdnivå behöver tidiga och korrekta arbetssätt för triagering utvecklas.

Utvecklingen av Primärvårdsakut (PVA) kommer att ha stor betydelse för både nya arbetssätt, förhållningssätt och sökvägar

Länssjukvård

Flera verksamheter inom länssjukvårdsområdena ser behov av expansion. En gemensam utmaning är bristen på personal, svårigheter med kompetensförsörjning och begränsning av investeringsmedel.

Behovet av en stabil operationskapacitet är av högsta vikt och starkt knuten till universitetssjukhuset och den nationellt högspecialiserade vården då många av områdena inom detta innefattar kirurgi. Utifrån detta kan antalet respirator- och intermediärvårdsplatser behöva anpassas. En utredning avseende just intermediärvårdsplatser har genomförts och i en slutrapport föreslås en ny intermediärvårdsavdelning under An/Op/IVA för vård av patienter med sviktande organfunktion på en nivå som är svår att åstadkomma på en ordinarie vårdavdelning. Ett annat viktigt behov som signalerats är inrättandet av palliativa vårdplatser på Skellefteå sjukhus.

Södra Lapplands kirurgiska enhet och helikopterverksamheten är fortsatt centrala för att säkerställa akutvård i inlandet.

Tandvård

Regionens slutansvar för 20-23 åringar upphör från och med 1 januari 2025. I sak innebär detta att ett stort antal personer i åldersgruppen under 2024/2025 bör ges möjlighet att komma in för undersökning och behandling. Det kommer med stor sannolikhet, under året 2025, att bidra till en ytterligare ansträngning på folktandvårdens ekonomiska situation och skapa

undanträngningseffekter på andra målgrupper exempelvis barn. På sikt kommer denna förändring att vara positiv ur ett tillgänglighetsperspektiv. Medel som för närvarande finns hos beställaren föreslås för 2025 omfördelas från uppdraget 20-23-åringar till angelägen verksamhet inom tandvården.

Nämndens inriktning för kompetensförsörjning

Kompetensförsörjningen är en av Hälso- och sjukvårdens viktigaste strategiska frågor för framtiden. Att kunna attrahera, rekrytera, utveckla, behålla, men även avveckla (enl. ARUBA) kompetenser är en avgörande förutsättning för att sjukvården ska klara sitt uppdrag. Den framtagna kompetensförsörjningsstrategin utgör fortsatt en grund för arbetet att trygga kompetensförsörjningen.

Strategin ska bidra till ett helhetsperspektiv för kompetensförsörjningsfrågorna och visa på den gemensamma riktningen för att klara kompetensförsörjningsbehoven på både kort och lång sikt. Inriktningen är att ta tillvara och utveckla befintlig kompetens som finns i organisationen, samt verka för ett inflöde av rätt kompetens. Då kan målet om rätt (fulltalig) bemanning med rätt kompetens för rådande uppdrag år 2030 uppnås. Strategin ska också kunna understödja Hälso- och sjukvårdens målbild 2030.

Strategin kompletteras av en åtgärdsplan för kompetensförsörjning inklusive åtgärder kopplat mot seniora medarbetare.

För 2025 kommer fortsatta insatser för att stärka chefer och deras förutsättningar att leda samt stärka förutsättningarna för ett hållbart medarbetarskap vara särskilt angelägna åtgärder. Nämnden har också valt att prioritera en förstärkning av det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Nämndens plan för hållbar ekonomi och prioriteringar av resurser

Planeringsförutsättningarna 2025 beskriver stora delar av nämndens nuvarande och kommande ekonomiska utmaningar. I föreslagen ekonomisk ram för Hälso- och sjukvårdsnämnden och år 2025 tillförs 186 miljoner kronor för nuvarande ofinansierade poster.

Nämndens ambition är att budget ska följas men bemanningsproblematik, en situation med dyra lösningar, samt fortsatt ökande priser gör att nämnden bedömer att uppdraget att ha en ekonomi i balans blir en stor utmaning även för år 2025.

Hälso- och sjukvårdsnämnden bedömer att föreslagen ekonomisk ram trots tillskott, innebär begränsad möjlighet att bedriva verksamheten i nuvarande omfattning, och utbudsminskningar kommer vara nödvändigt att överväga.

I rollen som universitetssjukhus behöver förutsättningar för klinisk forskning säkerställas trots den ansträngda ekonomin och bemanningssituationen. Det är på lång sikt avgörande för att bedriva högspecialiserad vård, bevara vår position där vi redan har en stark forskning, men även för att utveckla nya profilområden.

Ekonomiskt läge

Hälso- och sjukvårdsnämndens verksamheter redovisar per april 2024 ett underskott mot budget på 343 miljoner kronor och en nettokostnadsökning på 9,7 procent. Under perioden har intäkterna varit 6,9 procent högre än föregående år medan kostnaderna ökat med 8,7 procent.

Intäkterna samlat redovisar överskott mot budget för perioden på 6 miljoner kronor, medan kostnaderna en negativ avvikelse mot budget på totalt 349 miljoner kronor. Störst avvikelse återfinns inom personalkostnader där underskottet uppgår till 203 miljoner kronor och med en kostnadsutveckling på 9,2 procent.

Ekonomin påverkas fortsatt av bemanningssituationen. Förändrad produktion med reducerade vårdplatser har resulterat i ökad kostnad för utomlänsvård. Personalkostnaderna har också påtagligt påverkats genom kortsiktiga dyra lösningar. Personalkostnadernas kostnadsutveckling förklaras även av löneutveckling och ökade sociala avgifter.

Kostnaderna för medicinskt material har en kostnadsutveckling på 11,1 procent och redovisar stora underskott. Den snabba medicinska utvecklingen innebär en stor patientnytta men också en hög kostnadsutveckling. Förutom detta har den höga inflationen påverkat med stigande priser för produktionsmaterial

Utifrån rådande ekonomiskt läge har Hälso- och sjukvårdsnämnden i samband med fastställande av delårsrapport per april uppmärksammat regionfullmäktige på att nämnden inte klarar uppdraget inom angivna ramar.

Som planeringsförutsättningarna väl beskriver så försämrades de ekonomiska förutsättningarna för Region Västerbotten och därigenom också Hälso- och sjukvården under 2023. Riktade statsbidrag som tillfälligt stärkte ekonomin under pandemin har fasats ut medan delar av kostnaderna för covid fortfarande finns kvar, till exempel i form av vaccination. Andra statsbidrag har förändrats eller tagits bort. Till exempel har statsbidraget god och nära vård minskats med cirka 50 procent jämfört med 2023. Under 2024 har Regionen i vårandringsbudget fått ett tillfälligt tillskott hälso- och sjukvård på 166,4 miljoner kronor som är ettårigt.

I planeringsförutsättningarna bilaga 7.7 beskrivs övergripande de ekonomiska utmaningar sjukvården har av ofinansierade kostnader i verksamheten. Det är verksamhet som tidigare finansierats via statsbidrag, men också kostnadsökningar, nationella rekommendationer och kostnader för den nationella högspecialiserade vården. Sammanställningen uppgår till 287 miljoner kronor. Utöver den sammanställningen tillkommer ej ännu beräknade poster samt allmänna kostnadsökningar. För 2025 föreslås i planeringsförutsättningarna att nämnden får ett tillskott på 186 miljoner kronor för nuvarande ofinansierade kostnader.

Nämndens plan för hållbar ekonomi och prioriteringar av resurser

Hälso- och sjukvårdsnämndens plan för en hållbar ekonomi kan sammanfattas i följande viktiga områden

- Tillgänglighet – nämnden prioriterar fortsatta insatser för att förbättra tillgängligheten. En förbättrad tillgänglighet ger goda förutsättningar för en förbättrad och hållbar ekonomi. Exempel på insatser för att förbättra tillgängligheten är riktade uppdrag och förändrade arbetssätt som förberedelse till nytt patientinformationssystem.
- Ledning och styrning - ett annat viktigt område är att skapa en stärkt ledning som har tydliga uppdrag och mandat. Detta ger förutsättningar för en trygg organisation och system som stöder arbetet av stort värde.
- Minskat hyrberoende – nämndens målsättning med arbete med minskat hyrberoende är att nå det nationella fastställda målet om att kostnaden ska uppgå till max 2% av personalkostnaderna.
- Universitetssjukhuset – det fokusarbete som riktats för att fler verksamheter ska uppnå universitetssjukvårdsstatus ska fortgå, i detta ingår satsningar på innovationer och ny teknik som exempelvis FUS (focused ultrasound).

Förutom ovanstående områden är verksamheternas framtagna åtgärdsplaner i samband med deras verksamhetsplanering fortsatt en viktig bas i det löpande arbetet för en ekonomi i balans. I det arbetet ingår också att se över arbetssätt och flöden, samverkan med kommun och möjlighet till ökade intäkter.

Nämnden konstaterar i tertialrapport per april att verksamhetens åtgärdsplaner för 2024 inte täcker det underskott som finns i verksamheten där viss del är ökade kostnader och viss del effekt av beslutade aktiviteter som ej är finansierade är det nödvändigt med ytterligare åtgärder.

Utifrån ekonomiskt resultat under årets första månader har arbetet med att konkretisera insatserna intensifierats i verksamheterna som också fått i uppdrag att ta fram ytterligare åtgärder för att bromsa den ekonomiska utvecklingen. Det kan ske genom minskade kostnader, ökade intäkter men sannolikt genom utbudsbegränsningar.

Framtagna förslag om utbudsförändring och omprioritering som grundas på medicinsk bedömning beslutas av verksamhetschef och genomförs omgående. De förslag som politiskt ska förankras följer en framtagen process där framtagna underlag även ska innehålla risk och konsekvensanalyser innan de presenteras i nämnd.

Nämndens investeringsplanering

Fortsatt bedöms investeringsbehoven som mycket stora. Det handlar om Investeringar inom fastighetsområdet för att möta ökade vårdhygieniska krav och den tekniska vårdutveckling som sker. Det gäller förbättrade arbetsmiljöer och ökad patientsäkerhet samt att nyttja både lokaler och personal effektivt. Investeringsplanen för Fastighet och medicinsk tekniskutrustning måste samverka i större utsträckning för en optimering av investeringsmedel och ökad effektivitet.

Behoven av renovering och nyproduktion är som tidigare mycket stora och beror oftast på ett eftersatt underhåll. De prioriteringar som gjorts i investeringsramen gör att behov skjuts till kommande planperioder med höga investeringsbehov.

Generellt bedöms investeringsramen för medicinteknisk utrustning som en stor utmaning. Behoven är stora och medlen begränsade främst till ersättningsanskaffning. Det innebär att ny teknik och expansioner får stå tillbaka liksom nödvändig utveckling av universitetssjukvården. Vid anskaffning av vårdteknisk utrustning krävs i dagsläget alltid anpassningar och ombyggnationer pga snabb teknisk utveckling.

Även inom fastighetsområdet är behovet stort. Tex behöver både IVA och THIVA på NUS i Umeå moderniseras och anpassas för dagens verksamhet. Båda avdelningarna är slitna och utrymmena är för små. Inom kirurgcentrum finns behov av en fullvärdig hybridsal för förbättrade flöden och utveckling av miniinvasiva metoder.

Expansion av verksamheten inom Hjärtcentrum i Umeå föranleder behov av ett femte interventions Lab, ögonkliniken som är trångbodda behöver ytterligare lokaler både för mottagning och operation. Inom laborativ verksamhet bedöms en expansion främst inom patologi, genetik och delvis mikrobiologi nödvändig vilket innebär lokalanpassningar och omfattande investeringar avseende medicinteknisk utveckling.

Nämndens övriga synpunkter

Ett flertal initiativ pågår för att förbättra tillgängligheten i Regionen. Initiativen syftar till att förbättra tillgänglighet på enheter med stora utmaningar att upprätthålla vårdgarantin och att öka antalet vårdplatser framför allt på opererande enheter. Arbetet med att begränsa hyrbemanningen intensifieras och bör på sikt leda till en stabilare personalsituation. Arbetet inom dessa två områden förväntas bidra till en förbättrad ekonomi då vi skapar bättre förutsättningar för att ta emot patienter från andra regioner och undvika att skicka egna patienter till annan vårdgivare.